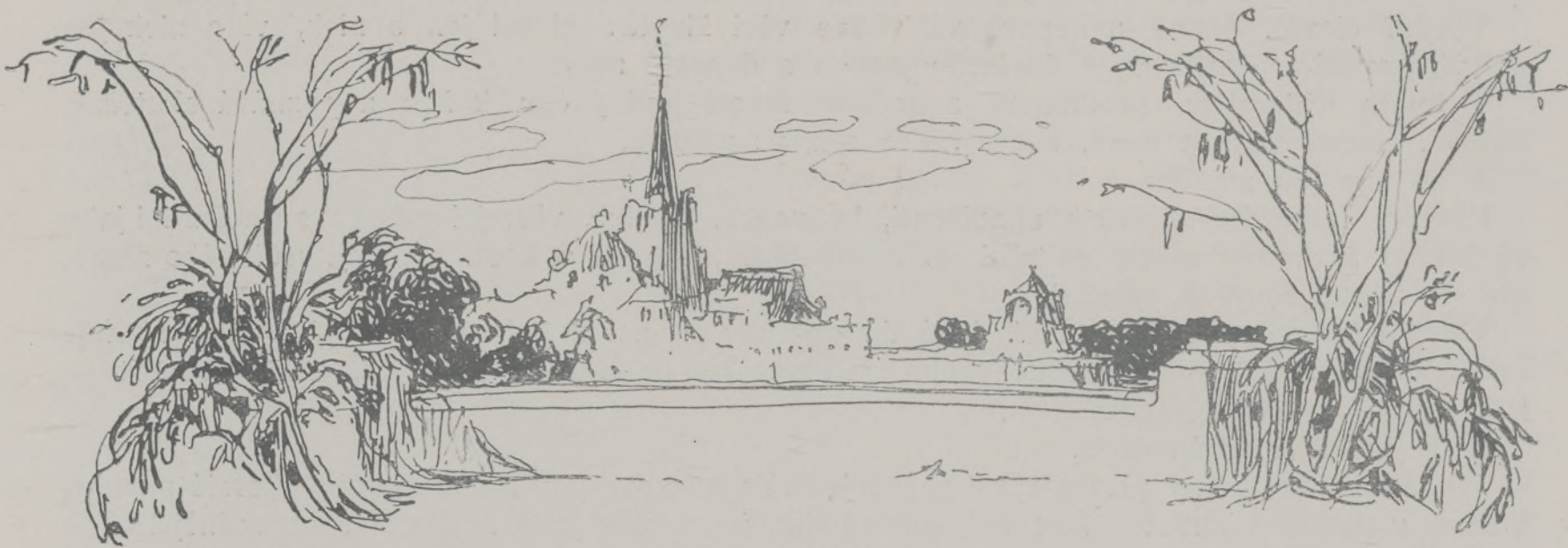

MAX ŠVABINSKÝ.
STAV.

VOLNE
SAERY.

F X. ŠALDA: HRDINNÝ ZRAK. —

Největší většina lidí nevidí naprosto nic z věcí světa a života: vzpomíná si jen od případu k případu, co o nich čtla nebo slyšela a vybírá si podle toho pro ně v paměti blede, kalné a šedé představy a suché, hluché a lhostejné pojmy utvořené z předu doma, ušité do zásoby v zavřeném temném pokoji, mezi čtyřmi špinavými stěnami.

Přihodí-li se jim, že není vyhnutí a musí se setkat s věcmi, skutečnými, živými věcmi, a ne strašidly mozku a knih, stane-li se, že věci do nich přímo vrazí, přehazují je těmito hrubými pytly logické abstrakce, zalhou a zabílí je jimi a domnívají se bláhově, že je tím poznali a že se jich takto zmocnili.

Lebka, jediný horký orgán jejich bytosti, je přeplněna bezkrevnými literárními strašidly, a ty promítají se jim samy sebou v život a zalidňují jej. Tito lidé stravují a zabíjejí život dřívě, než ho žili, vysušují a otravují všechny jeho studny dřívě, než se z nich napili: lidé stínu otravují již svým stínem.

Tato největší většina zná jen hrubé šablony a hrubá schemata, kterými proběhne vždy život jako řeka řídkou rybářskou sítí.

Tato většina žije umělý a mrzácký život pouhého mozku, vzduchoprázdného rozumu, abstraktní logiky, život suché hlavy vztýčené na mrtvé tyči, prázdného větrníku na dřevěných nohách, život jalový, marný a ochuzený: bydlí na pustém odloučeném ostrově malomocného rozumářství vykrojeném ze souvislosti a plnosti země, trav, ptáků, vášně, hrůzy, krásy a úžasu.

Přinášejí svoji hotovou logickou klassifikaci před věci a spásají je surově jako skot a brav trávu, bez jiného poznání než hrubého, všeobecného a hromadného poznání druhu.

Nic pod sluncem není vzdálenější a cizejší umění a protivnější mu než tato učená luza a vzdělaná chátra, která má sice abstraktní vědění paměti a logiky, ale přece je neschopna skutečného uměleckého poznání, poznání živého, bohatého, jednotlivého, určitého a nového — neboť nevidí.

Její smysly jsou hluché, němé, tupé a okoralé: dřívě než se postavila před život, přírodu nebo umění, uložila si bedlivě oči do zásuvky.

Jiní viděli jednou, dvakrát, několikrát v životě, ale dávno, kdysi, před lety, v mládí nebo v mužství, ale přestali vidět a mají v paměti jen otisk, představu, dojem někdejšího zření a na tuto představu vzpomínají a tuto mrtvou a hotovou představu mechanicky opakují a uměle násobí sevšeobecňující logikou, kdykoli se octnou před podobným druhem věcí.

Ale vidět stále znova a nové, vidět každý den tytéž předměty znova a jinak, ucházet se o ně zrakem každý den a dobýt jich a získat jich každý den znova, znamená stvořit každý den svět pro sebe a nežít z včerejšího okoralého a plesnivého chleba milosti a klamu.

To znamená být opravdu umělcem a básníkem.

V tom je smysl, moc a sláva umělce, tohoto svátečního dítěte, které nestárne a jemuž nestárne svět.

Úžasně bídný, opakovaný, nudný, hluchý a vychudlý je svět a život všednímu člověku. Dávno nevěří v slávu a krásu života: vyvanula, vybledla, při nejlepší vůli a nejlepších úmyslech proběhla jako voda a písek mezi prsty. Nepoznal z něho nic než lež, hoře a podvod, nevěří, že je možno žít: vzpomíná jen, že slyšel v mládí vypravovat o lidech, kteří kdysi kdesi, za sedmi řekami a devíti horami, žili. Ale je to dávno a není to už ani pravda.

Všední člověk nezná a nepoznává vůbec věci života: slyšel jen o nich, ví o nich jen z řeči, povídání, doslechu, z desátého jazyka a dvacáté ruky.

V tomto sestarálém, prolhaném a podlém životě jediný člověk žije a poznává skutečně, hotově, činem, stále a nově, nezvratně a reálně: umělec.

A on žije jen zrakem.

Pokryty špinavým nánosem zbabělosti, konvence, tradice, včerejší pravdy a dnešní lži jako za krunýř a hradby skryly se věci do svého jádra, do cév a kostí a čekají hrdinného zraku, aby je odtud dobyl a vysekal.

Všichni hádají se stále o věci, jaké do opravdy jsou, ale jedině skutečný umělec zjišťuje to rozhodně, určitě a hotově poznáním, o němž lze debattovat, ale které nelze vyvrátit — leda novým tvůrčím činem.

Zrak je tvůrčí orgán duše.

Hrdinný zrak jediný přetvořuje a obrozuje stále a znova povrch této ubohé okoralé planety, kterou unaveně a mrzutě šlape největší většina jejích dětí jako nejstarší a nejnudnější bláto smetené z nejhorších a nepotřebných odpadků celého vesmíru, tisíckrát již vyssáté, vyžité a přehnětené, a jež by jinak již dávno byla zamrzla do věčného ledu nebo propadla se do morových močálů jako opuštěná kostnice ohlodaná do hnusu krysami všech filosofických soustav, nebýt omlazujícího zraku.

Jedině jím kvetou ještě lesy a louky, plynou vody, voní trávy, svítí slunce, prší se rosa, jiskří se hvězdy, bijí srdce, hoří radost, pění se síla a perlí se celá země a celé nebe jako jediný křišťálový kalich naplněný právě čerstvým vínem.

Jím vzniká každý den celý svět znova: vidí věci, jak jich neviděl nikdo před ním a nevidí nikdo vedle něho — nové, mladé, čerstvé, včera zrozené, právě vystouplé z lázně krásy a slávy. Vidí každý den věci stejně užasle a svatě, jakoby právě vyšlo první slunce po stvoření světa a prvně polilo jeho i jejich tvář.

Vidí svět čerstvými hlubokými, vlhkými, kouřícími se barvami, jakoby krápajícími z ran věci rozbolavených vášní a mukou bytí: neboť celý svět stále prýští jako zdroj a krvácí jako zraněný, a ani krystaly, hrany, mramorová zrcadla skal a měrické a početní tvary nejsou nic než jeho ustydlá a stuhlá krev — ale jen umělec vidí svým novým, užaslým, dětským zrakem, zjemněným a zladěným do nejtišších a nejlaskavějších vibrací soucitu, jeho stále novou, živou a vlhkou muku.

Věčný osvoboditel a omladitel světa a života je takový zrak.

Jen on vykupuje nás ze suchých, kornatých a strnulých dob epigonství, z dob učených, alexandrinských, přecivilisovaných, kdy pod navršenými stohy literatury, komentářů, kritiky, schemat a šablon, abstrakce a virtuosity, pravidel a teorií dusí se a hyne život, poesie a genius, kdy se píše z hlavy pro papír, bez srdce, očí a sluchu, kdy účel se stal prostředkem a prostředek účelem, kdy studené ruce zahřívají se u malovaných ohňů, kdy se žije divadelní lepenkou, klamem, tradicí a setrvačností na úvěr.

Jen v něm je osvobození z těchto dob malosti, kdy hluboce churavé kořeny života vadnou na vzduchu, odkrývány mlsnou a znuděnou všetečností a zvědavostí, kdy všeho je dost, jen ne schopnosti k obdivu, věrnosti a stálosti, kdy se snadně a obširně popisují nejsložitější a nejrafinovanější hry lenivé obraznosti, ale nikdo nedovede silně povědět nejčistší a nejzákladnější city a dojmy života — bez literárních narážek, point, mythologického aparátu a celého toho podrobného baletního ceremonieľu starých sešlých dvorů.

Do takových dob rétoriky a pompy vtrhuje hrdinný zrak jako dobyvatel, oheň nebo mor do shnilých měst, propaluje se nakupenými vrstvami mrtvoty k živnému jádru, pomrvuje jimi půdu a dá jí z jara zavlnit se osením, v kterém, po věcích zase na těch místech, zablyskne se skřivaní křídlo a zatřese se jeho zpěv.

Do takové doby vrazí sladký barbar Walt Whitman, který cvičil svůj zrak ve společnosti lesních a stepních dravců, položí vedle sebe zdánlivě bez ladu a skladu několik prostých, ostrých zrakových dojmů, několik slavných širých obzorů, několik velkých krajinných panoramat, několik nerozředených a nezavedených, neseslabených a spolehlivých, plným hrudním tonem znících pudů, pojmenuje v strašné věcnosti všecko svým technickým jazykem — a ejhle, báseň! A to bez gradace, bez pointy, bez anekdoty, bez všech kompozičních pravidel a vtipů, bez sujetu, bez rýmu a zdánlivě i bez rytmu a formy, bez všeho malicherného a dráždivého koření literární kuchyně! A přece báseň! A jaká — síla, velikost, vysvobození!

Nebo přijdou Goncourtové, zahodí v nejlepších svých pracích všecky kompoziční triky, celou uměle vypěstovanou strategiku, kterou jich romanopisečtí předchůdci zaskakovali čtenáře a dobývali z něho umělecký dojem: pestrost a napínavost scén různě střídaných a proplétaných, dramatickosti překvapení, pikantnost náповědí a hádanek později rozuzlených — a rovnají místo toho jen věrně a poctivě mosaiku malých, ostrých, leptaných smyslových dojmů, nervových chvějů a křečí a především bolestných útoků na sítnici oka. A to všecko neřaděno za sebou ničím než volným a plynoucím tokem času a viděno ryzím a výlučným zrakem, nepřizpůsobeno a nezprostředkováno vnější logickou nebo rozumovou konvencí. Podávají jen sled dojmů nesešivaných a nenavlékaných na nit umělé kompozice, neretušovaných literární rétorikou, hrdinsky holých a osamocených, do nichž není vložen žádný literární nebo filosofický apriorismus — a přes to nebo právě proto dostávají velikou, tragickou i rozkošnickou visí života, stále a v jádře bolavého, hněteného, otíraného a spalovaného, ale taky hořícího a tím už okouzujícího svoje oběti i svoje diváky.

Nebo přijdou v malbě impressionisté jako Claude Monet, který maluje tutéž kupu sena dvanákrát denně v různých hodinách a pokaždé dobude z ní nový obraz. Jejich smysl a význam je v tom, že chtějí raději úzkou a malou jistotu, asketicky přísnou poctivost, pravdu nejprchavější vteřiny než daleko imposantnější, chocholatu, ale pustou a jen nalepenou a vnějškovou syntesu všech mocností a hodnot umění. Utíkají se k pouhému a výlučnému dojmu oka a zavrhuji s úmyslným omezenectvím, hrdinskou tvrdošijností a roztočilou zatvrzelostí všechno spolupracovníctví a každou korekturu logiky, obraznosti, tradice, historie a stylu a odvracejí se od všech druhotných a odvozených orgánů duší, jež právem podezírají v té chvíli ze zkaženosti, k jedinému a základnímu, nižšímu snad po soudu filosofujících akademiků, ale za to věrnému, spolehlivému a neklamnému.

A není veliký kus osvobozující moci Nietzscheovy právě v tom, že odvrhl všecku subtilní sice, ale řídkou a nevyživnou, stokrát měsíčními paprsky destilovanou metafysiku a ušlechtilé neživotnou éthiku svých předchůdců, že zahodil všecko koketování s methodou a soustavou a svěřil se jen svému pronikavému orlímu oku, které se propalovalo k jádru věci jako oheň a převracelo hierarchii hodnot života jako dobyvatel? A vedle něho jen ještě improvisující plnosti chvíle, umělecké a básnické rapsodii — a celé svojí temné, nevyzpytné, vášnivé, mukou krásy a síly trávené duši, která měla v samé látce svojí jiné, hlubší a spolehlivější záruky pravdy než jsou papírová průkaznost a logické řebříčky v knížkách průměrných filosofů!

Osvobození je vždycky v tom, dovolat se proti zkaženým stylovým, kulturním a historickým orgánům, proti prázdné filosofii, abstraktní logice, spráhlému intelektu a jalové tradici věčně mladého, věčně se učícího, věčně přístupného, poctivého a pravdivého zraku, který neznásilňuje věci ani život, ale povolně oddává se plnosti chvíle. A dovedu si i představit umělce, který by po případě od zkaženého zraku apelloval k poctivému h m a t u: osvobození je v tom, nebát se převrátit hierarchii orgánů a mít odvahu poctivé primitivnosti v době zvrhlé, falešné a jen zdánlivé kulturní a umělecké složitosti.

V umění především a nejprve platí, že poctivý sluha stojí nekonečně výš než falešný král. Tato pravda vypadá banálně a zdá se samozřejmá — a přece spotřebuje příroda v každém věku jednoho genia a několik krásných a silných talentů k tomu, aby ji lidstvu opakovali a obnovili.

V umění zabíjí především setrvačnost paměti, logiky a rozumářství, víra, že lze se naučit stylu a kráse, že se dá z umění odvodit soustava pouček a pravidel a sestavit soubor návodů a rad.

Umění se musí dobýt, a ne dobýt, ale dobývat stále a každý den znova. Nikdo nemůže krásně malovat ani krásně psát, kdo nevidí a necítí směle, odvážně a hrdinsky a nevidí a necítí tak stále a pořád.

Císařem a vládcem světa a života, který stále sesazuje s trůnu krásy a tradice jedny věci a dosazuje na něj jiné, je hrdinský zrak.

On vede dnes umělce k tomu, že se stejnou zbožností a obřadností, s jakou přistupoval druhdy Poussin nebo Claude Lorrain k římské klassické Campagni nebo k jiné krajině posvěcené od věků datovaným šlechtictvím historie a legendy, bere předměstskou syrovou, rusými sazemi skropenou ulici nebo ztvrdlé okolí velkoměsta s churavými stromy a s vy-
chudlou, úzkostlivou zelení trávníků vyleptaných vyhořelými škváry nebo zbytky chemických barviv, celé zastřené v unavenou páru ze smutných a těžkých pracujících strojů, smísenou se zápachem dehtu nebo oleje.

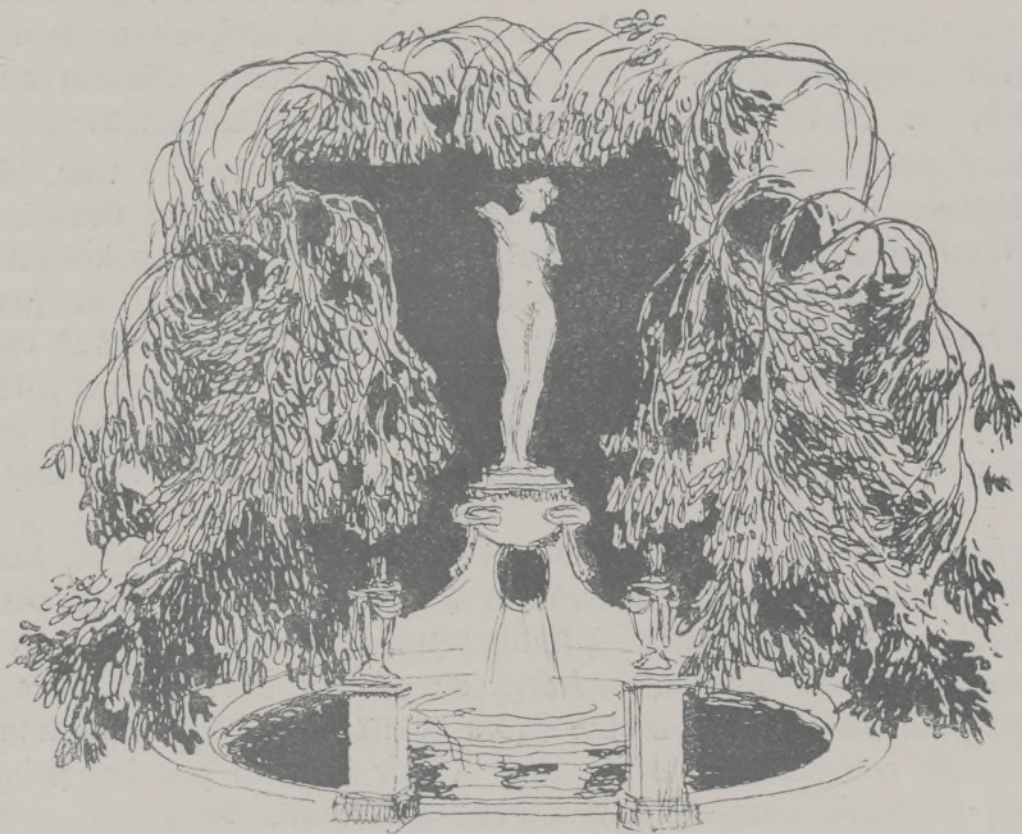
On přivede dnešní básníky k tomu, že látky, které byly po věky pokládány za absurdní a profanní, možné jen v episodách a genrové komice, přecítí, přelijí a přepíše ve velký styl. On tvoří tragiky lidí, kteří měli po celé věky jen svoje fraškáře a karikaturisty.

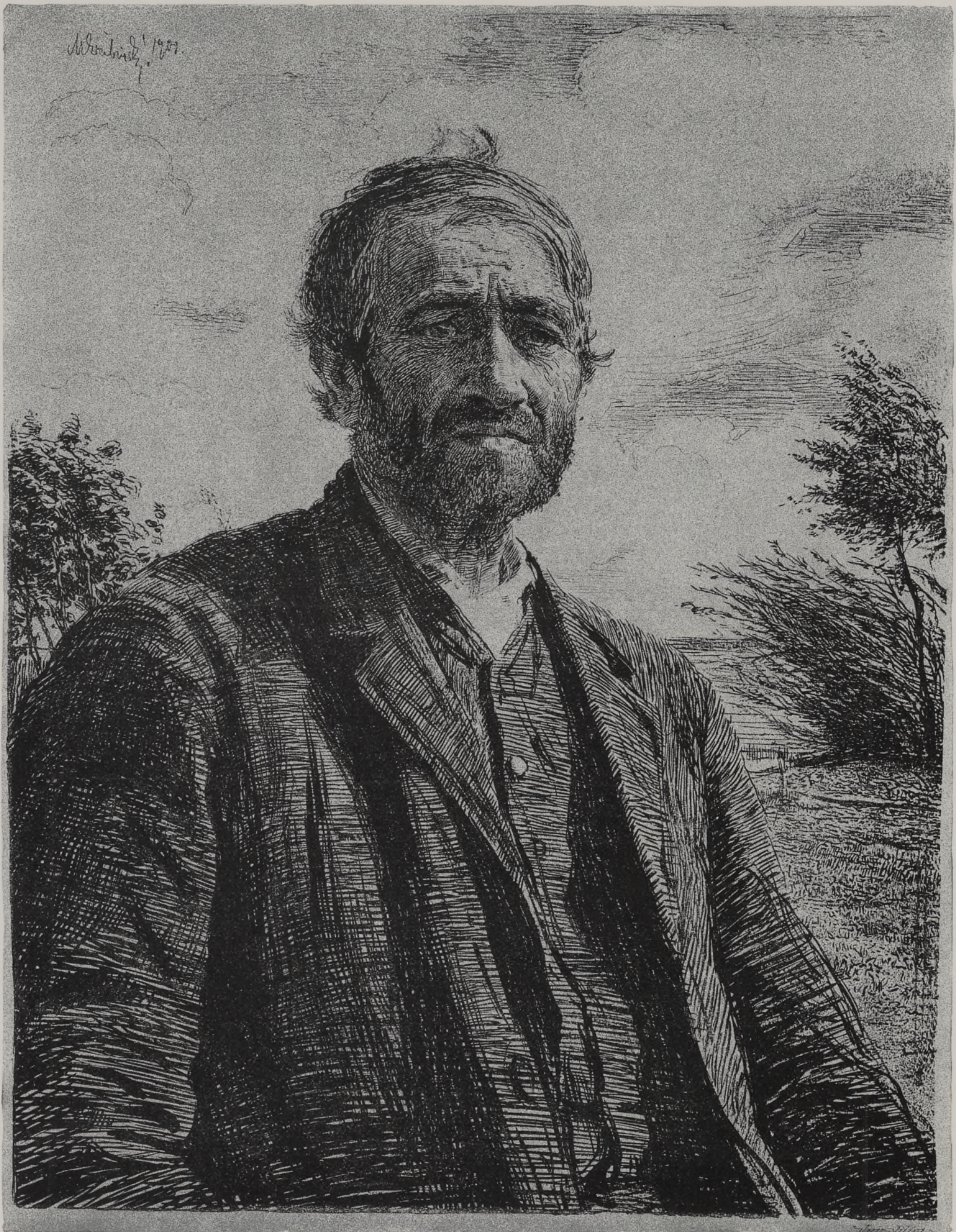
Jediný královský epik světa je tvůrčí zrak a na čem v milosti a lásce spočine, tam přelije se těžiště zájmu, krásy a velikosti a tam skutálí se také, dříve či později, ale nevyhnutelně koruna titulu, tradice a vnější sankce — neboť dokazuje stále a nevyvratně, že posvěcuje všecko, čeho se dotkne.

Zárukou nových, nesmírných a nekonečných uměleckých možností je zrak. Každý jeho pohled učí nás, že nejlepší nejsou ještě vyčerpány, ano že jsou ještě nedotčeny. Každý pohled srdnatě nám opakuje: tout reste à faire — tout reste à refaire. Všecko zbývá, všecko čeká svého přecitění, přelití, přepsání a přemalování. Nic není definitivně vyjádřeno a vysloveno, nic hotovo a uzavřeno.

Ve věcech samých leží a stále z nich se prýští vlny, chvěje, tóny a odstíny, na něž se musí zbrojit teprve naše oko.

A věci, celý svět, celý život čekají stále a dychtivě velkého umělce s hrdinským zrakem, který by jej na ně upřel jako dělo na pevnost — aby mu vynesly klíče svého tajemství, ne všeho, ale alespoň jedné z nesčetných jeho bran a chodeb.

MAX ŠVABINSKÝ.
TYP SEDLÁKA. —

A. SLAVÍČEK.
ORÁNÍ. ———

M. ŠVABINSKÝ.
PŘED BOUŘÍ.

ANT. SLAVÍČEK.
MÁK.

MAX. ŠVABINSKÝ. =
PARADISEA APÓDA.

ANT. SLAVÍČEK. —
ČERVENÉ STŘECHY.

RESTAUROVÁNÍ STARÝCH PAMÁTEK.

Z Florencie, z Versailles, z Fontainebleau, z Belgie, z Německa, odevšad ozývá se nepokoj nad novou horlivostí restaurátorů starých památek. Doufalo se, že jich oheň trochu pohasl — teď se nítí na novo. Na štěstí zdvihají se autorisované hlasy stále četněji proti cizopasnickým architektům, kteří škrabou, hlodají a na novo líčí ctihodné zříceniny pod záminkou, že je nutno zachovati je pokolením příštím, a zatím ve skutečnosti nahražují původní dílo ledově chladnou kopií. Pokolení restaurátorů je mocné, veřejné mínění jim lichotí a oficiální svět je jim přízniv. Nesmíme proto opominouti žádné příležitosti ozvati se proti nim, vyložití falešné pojmání, z něhož se vyvinulo stokrát záhubné „umění“ restaurátorů, a označiti nové cesty, na které mají ať už důvody estetické nebo prostý zdravý smysl přivést všechny, kdož bdí nad zachováním našich starých památek.

Otcem restaurátorů je Violet-le-Duc. Před ním sic už byly doplňovány antické sochy, přemalovávaly se obrazy, ale restaurování památek stavitelských bylo neznámo. Hrozila-li některá část budovy zkázou, zbourala

M. ŠVABINSKÝ.
VEČER. ———

M. ŠVABINSKÝ.
U KOLOVRATU.

se a nahradila se stavbou novou, aniž se kdo staral o původní sloh díla; bylo-li třeba přistaviti ke kostelu sakristii nebo kapli, k paláci pavillon, nenamáhal se nikdo v těchto přídavcích kopírováním původních stavitelů nedohotovené budovy. Nikdo se neostýchal připojiti svítlnu nebo oltář v „jezovitském slohu“ ku stavbě gothické. Ve vkusu byly to ovšem poklesky; ale obrazotvornost architektonická přišla při tom ke slovu, tvůrčí schopnost konstrukterů rozvíjela se dále, a ve většině případů původní přídavky různých uměleckých period nijak nepoškozovaly výmluvnou krásu staletých památek — právě naopak.

Naše kritická a archeologická doba způsobila v tom proměnu. Naši architekti, čím dále tím méně tvůrčí a čím dál tím líp poučení o starších formách stavitelských, cítili se mimoděk vábeni k napodobení. Violet-le-Duc předcházal příkladem. Jeho znamenité ideje o logice umění románského a gothického stejně jako obdivuhodná znalost dějin stavitelství propůjčovaly mu nepopíratelnou autoritu. Kdyby byl upjal své tak úžasné schopnosti k ideálu tvůrčímu, kdyby byl použil svých tak správných teorií na díla originalní, mohl dáti nesmírný popud moderní architektuře. Dal však přednost slávě archeologa, učenice, theoretika, a v provádění zůstal vždy jen kopistou dost prostředním. Můžeme jen litovati tohoto omylu jeho ducha; tíží ještě dnes valně na celé moderní architektuře.

M. ŠVABINSKÝ.
NOC. K „MÁJI“
K. H. MÁCHY. 二

M. ŠVABINSKÝ.
PODODIZNA. —
(J. HILBERT.) —

Violet-le-Duc a jeho doba odkryli středověk. Gothika obdržela ve vkusu romantických umělců první místo. Všechno, co století sedmnácté a osmnácté přidalo ku stavbám gothickým, bylo litováno a odsuzováno. Tehdy vznikl sen vrátiti stavbám středověkým a jiným jich prvotní „jednotu“. Chtěli zbaviti kostely všech přístavků, které se nahromadily kolem vyvolány různými potřebami; namáhali se uvésti jakousi nemožnou a chladnou harmonii do vnitřku starých památek. Abstrakce triumfovala. Restaurátor musil býti archeologem. Jakákoli původní snaha byla jeho duchu zakázána. Rekonstruovati znamenalo kopírovati. Vláda napodobení se otvírala, a ježto se domnívali, že jejich vědomosti jsou zcela spolehlivé, odhodlali se rekonstruovati celé budovy jako v Pierrefonds, stavěli znova mrtvá města jako v Carcassonně, přidávali sakristie v středověkém vkusu ke gothickým kostelům, jako v Notre Dame.

Výsledky byly strašlivé. Malebná krása, historická výmluvnost věcí byla tím často zabita. A mimo to archeologie z r. 1830 notně sestárla. V Pierrefonds zdá se vám, že se procházíte v dekoraci některého románu Dumase otce; každou chvíli čekáte, že potkáte osoby kostumované od Devènie. Pro děti je to velmi zábavné. Ale poslední žák Akademie usměje se dnes nad omyly a fantasiemi této rekonstrukce, o níž se soudilo svého času, že je poznešena nad všechnu kritiku. Což nevíme, že nejpřesnější vědecké práce za deset nebo dvacet let potřebují revise? Jenom architekti — restaurátoři se považují za neomylné. Obklopeni fotografiemi a nesčetnými dokumenty domnívají se, že mohou dnes rekonstruovati staré

A. SLAVÍČEK. —
 — KLÁŠTER SV.
 ANEŽKY V PRAZE.

památky s mathematickou přesností. Obnovují celé fačady a vyzývají nás, abychom odkryli i nejmenší omyl v jich vyzývavých a křiklavých napodobeninách. Za dvacet let budou se lidé posmívat jich archeologické neomylnosti stejně jako se my dneska smějeme Violet-le-Ducovi a jeho žákům.

To, co se týče vědomostí restauratorů. Ty jsou nevyhnutelně odsouzeny k sestárnutí; ale v tomto případě musí ovládati všechny jiné otázka vkusu. Restaurování starých památek, tak, jak se mu dnes rozumí, ničí zcela bezpečně půvab, který zahaluje staré budovy. Myslí snad někdo, že Oranžské divadlo získalo rekonstrukcí svých sedadel? Ta ohromná schodiště s čerstvými hranami a s křidovým vzezřením působí hanebně urážlivým dojmem v těch gigantických zříceninách. Ovšem bylo nutno, říká se, rekonstruovati tyto stupně, aby na nich našli místo diváci „antických představení“. Ale co jsou jiného tyto domnělé rekonstrukce řeckých dramát než zase absurdnost, směšný plagiat, jaký jenom naše neplodná a příliš učená doba mohla vymyslet?

Je ovšem zřejmě obtížno formulovati přesná pravidla pro opravování starých památek. Každý případ žádá si zvláštního rozboru. Základní pravidlo má ovšem být: dotýkati se stavby co možno nejméně. To by arci byl základ příliš málo spolehlivý a bude nutno, máme-li se vyvarovati přepjaté horlivosti restauratorů, přesněji určití, kam až smí sáhati zakročení architekta, jenž má na starosti zachování té které památky. N i k d y by nemělo býti dovoleno oškrabovati kameny, které byly dříve neupraveny; n i k d y by se nemělo schvalovati

A. SLAVÍČEK.
— DĚDINA U
STRÁNĚ. —

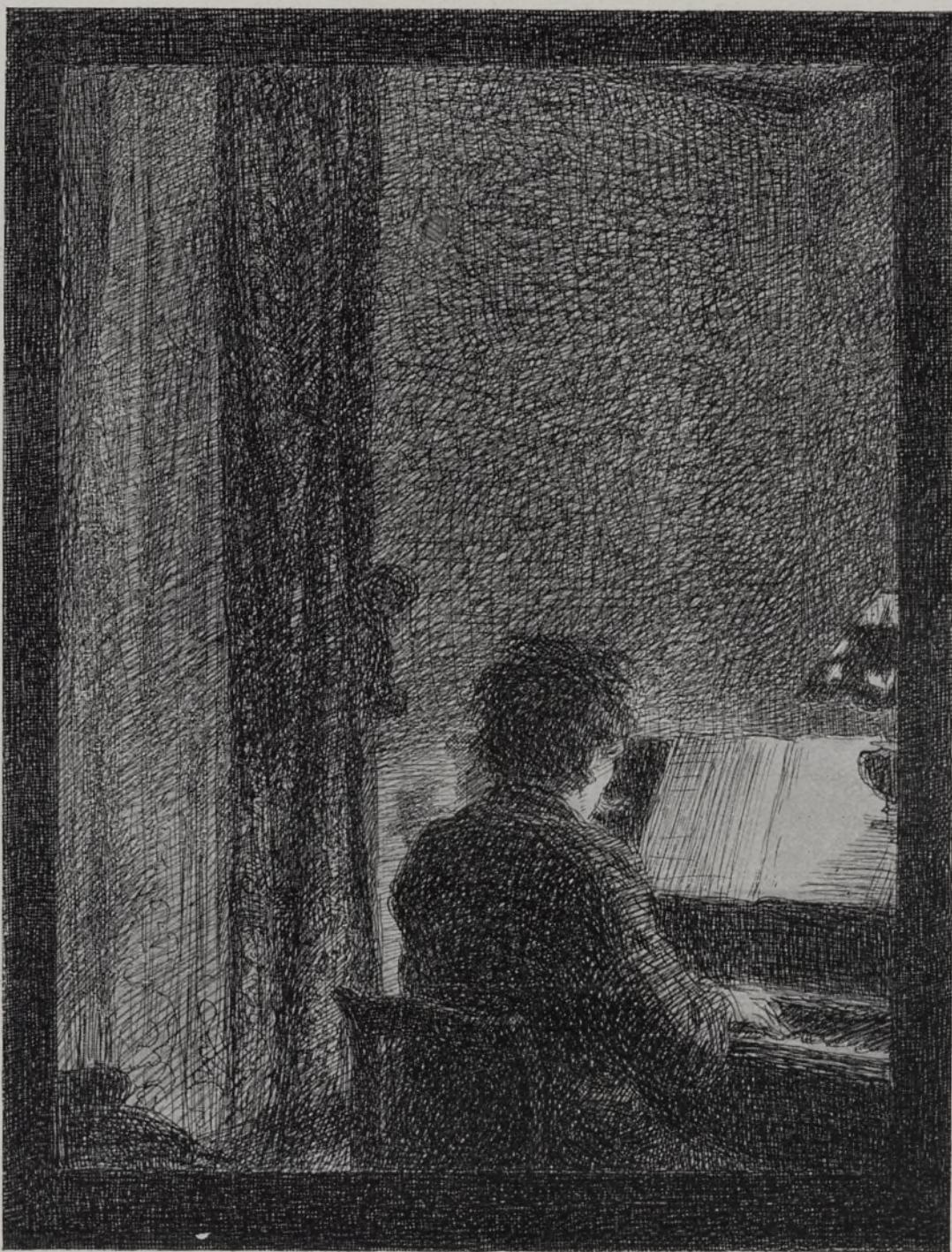

ANT. SLAVÍČEK.
ODLEHLÝ KOUT
V PRAZE. ———

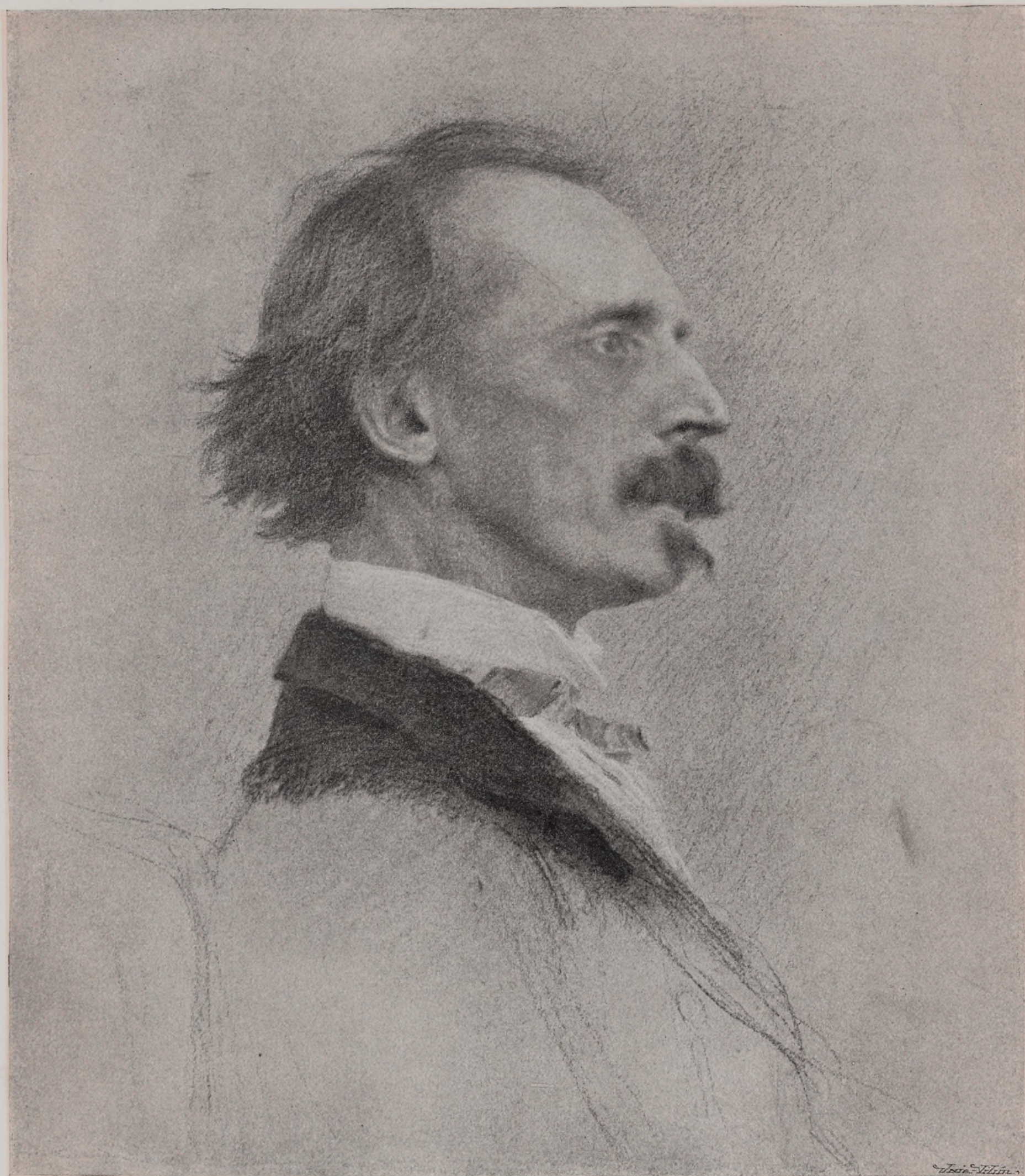
nahražování nebo opravování soch nebo ornamentálních prací v kameni, ať jsou jakkoli zruinovány. Jestli sochy nebo dekorace hrozí zřícením, nahraďte je dílem upřímně moderním nebo kameny prostě osekány. Triumfální brána v Oranži, kterou kdysi restauroval Caristie, je znamenitý a následování hodný příklad. Staré části zůstaly netknuty. Díry byly ucpány a budova upevněna velkými kvádry. Je-li nutno z příčin administrativních nebo náboženských přistavěti křídlo k staré radnici, sakristii ku gothickému nebo renaissančnímu kostelu, neváhejme dovolávati se pomoci architektů rozhodně moderních; žádejme od nich dílo originelní, podrobené nutnosti naší doby. Tvůrčí umělci mají více taktu a vkusu než kopisti; jich přístavky shodnou se líp se starými částmi než jakékoliv pastiše. Co se týče zřícenin, jsem v pokušení říci s přítelem André Hallaysem: Nedotýkejme se jich. Neznám ani jediný případ, kde by byly restaurovány dosti diskretně. Architekti vždycky minuli se s mírou a postrádali estetického smyslu. Všude, kde vedla jich cesta, věkovitá a malebná poesie zpusťšených památníků utrpěla újmy, nezmizela-li docela. Začneme tedy tím, že zbavíme zříceniny architektů, kteří z nich žijí a je pustoší jistěji nežli doba. A potom od případu k případu použijme k nutným opravám obyčejného řemeslníka. Jednoduchý člověk jistě neoddá se šíleným snům a nebude chtít nahražovati dojemné trosky kamenné paradoxními, pedantickými a urážlivými napodobeninami.

(Revue Universelle, 14. srpna 1901.)

H. FIERENS-GEVAERT.

M. ŠVABINSKÝ.
U KLAVÍRU. =

VOLNÉ
SAEY.

MAX ŠVABINSKÝ.
= JOSEF MANES.

— JOSEF MANES. —

ZEMŘEL 10. XII. 1871.

KU TŘICÁTÉMU VÝROČÍ JEHO ÚMRTÍ.

— — — — — „Jeho konec byl nejtruchlivější elegií. Manes nebyl starcem, jehož duch, tělem méně a méně tísněný, tím volněji se rozpoutává, byl mužem v letech nejmužnějších, avšak duch jeho byl již zhuben, když tělo dlouho ještě živořilo dál!

Chodil do nedávna ještě městem, tělo bez ducha — jak děsně dojemné bylo podívání na mořícího se toho muže! Jinde pracuje smrt za černou oponou, tajuplný zázrak její děje se v úkrytu — zde jsme viděli práci její v bílém slunci a při strašné váhavosti. Chodil jako demonickou mocí posouvaná mrtvola, tělo klesalo, jazyk byl zdřevěnělý, v oku ani jiskry, po čele žádného zášlehu, kolem úst ani nejlehčí zachvění. Někdy se zastavil, vzdychnul z hluboka. Člověku bylo, jako by ten nebohý chodil a hledal smrt, a my viděli, že smrt chodí s ním. Ale nebyla ta smrt „jezdcem bleskorychlým“! Bylo nám, jakoby anděl smrti, zastavil hodiny ducha jeho a přemožen prací tou, byl nemohl odstranit zároveň také tělo. Viděli jsme hlíněný rámec bez obrazu a viděli, jak se rámec drobí, pomalu, zoufale pomalu! — — Dvě léta byl mrtev, nyní umřel.

Ne neumřel — jen si lehl k šťastnému odpočinku — „ušlechtilý neumře nikdy“!

Jan Neruda 13. XII. 1871.

Prostota, opravdovost a hloubka přesvědčení jsou vlastnosti, jež nám Manesa dnes po třiceti letech tak přibližují a jistě do nedozírna přibližovati budou.

Není účelem těchto řádků plně probrati a oceniti význam Manesův. Jsou jen vzpomínkou na velkého umělce. K plnému ocenění museli bychom aspoň trochu načrtati okolí jeho, připomenouti si dobu onoho příšerného, bezduchého klasicismu Berglerova, Tkadlíkova a j. u nás, dobu to bezduchých manequinů v antických posách a kostýmech. Když pak se vrátil Manes z Mnichova, kde dýchal mnohem příznivější vzduch mezi lidmi jako Schwind a j., nebylo prostředí valně změněno. Rozdíl byl jen v tom, že onen klasicismus ustoupil trochu malířštějšímu životu za Rubena, pak Swertse a j., a celému proudu romantickému, v němž Manes žil a dýchal.

Tedy romantik? Ne, — člověk! Člověk umělec velké duše a knížecího bohatství vnitřního, člověk, který byl otevřený a nesl mnoho darů. Než tu právě vězí tragika. Neboť jak málo bylo těch, kdož mohli se těmito darům těšiti! Skorem nikdo. Byloť umění jeho příliš prosté, než aby o ně se drali ti, kdož zvykli si na soudobé, pompésní scény historické. Poměry byl Manes přímo donucen rozdávat se v drobné minci.

Tak málo byl Manes dobou svojí ceněn.*) Jak po stránce vnitřní tak i materiální.

Proto se musel třístit. — A jaké dispoice k velkým věcem byly v této duši, odchované rozpjatým romantismem, při všem tom kořeny svými v domácí půdě tak hluboko tkvící!

Ostatně nežehrejme. Vždyť mnohé ty drobné věci a ty nejdrobnější samy o sobě jsou také vrcholnými. A známe je jistě všichni, ty drobné práce Manesovy, které mnohdy jsou až k pláči krásné a které při vší ohromné měkkosti a citovosti nikdy nejsou rozbředlé a mají při vší prostotě velikou sílu lásky, přesvědčení a výrazu. A v nich prvně v celém snad století u nás nacházíme zase lidi — duši lidskou.

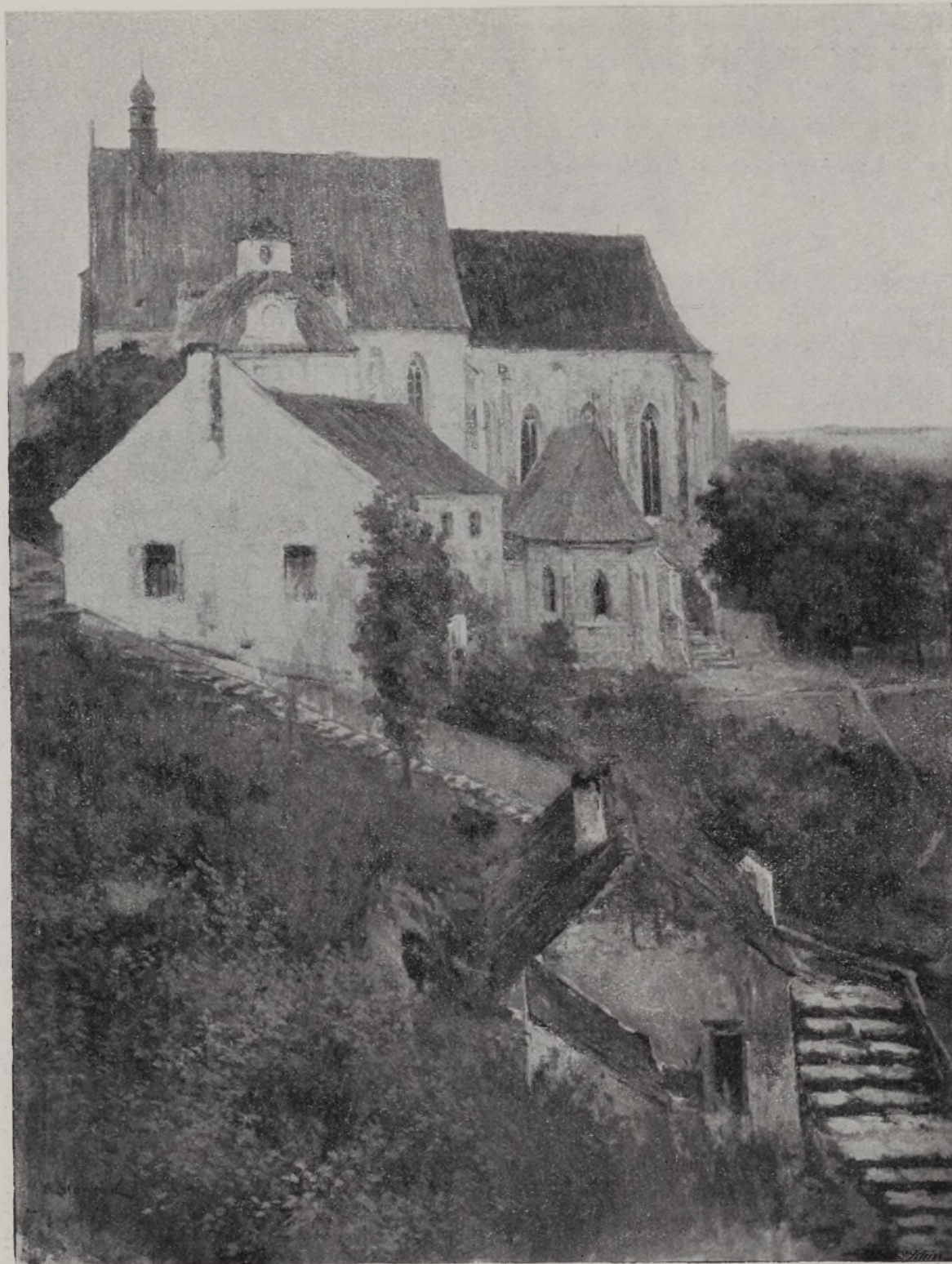
Opravdové skutečné lidi v jich touhách, lásce, práci a bolech. A to je vlastnost, která Manesovi zajišťuje přítomnost i budoucnost.

*) A dnes?! Dnes ještě možno najít „kritiky“, kteří při slovech „národní ráz umění Manesova“ v první řadě si představují národní kostýmy. — A jiní opět jen tak ad hoc ukazují své znamenité znalosti, velkou opravdovost v chápání umění a s vážným gestem divadelního pathosu prohlašujíce různé laciné produkty za jediné české a pravé umění „v duchu Manesově“ drží nad svými objevy ochrannou ruku — a ochotně nám ukazují, že jich slova jsou jen slova, hodící se nejvýš za intrády, dnes obvyklé, bez nichž se žádný obchod neobejde.

V. S.

ANT. SLAVÍČEK.
FRANT. KLÁŠTER
V BECHYNI. —

nostech Rudolfiná — XII. výstava vídeňské „Secesse“, zahájena počátkem prosince, obsahuje kolekce umění švýcarského, švédského, norvéžského, ruského a finského. Výstava je sic hodně kusá, poskytuje však přec vzácnou příležitost seznámit se s uměním nám málo přístupným. Ze Švédů Fjaestad, ze Švýcarů Hodler, Boertsoen, z Norů Werenskijeld, Munch, Krogh, z Finnů Gallén celou kolekci, a Edelfeldt, ze slabé kolekce Rusů Korovin, Wrubel, Golovin, Sormov a Nesterov vábí k seznámení se.

SOUTĚŽE. — C. K. Ministerium kultu a vyučování vypisuje soutěž na získání návrhů pro postavení jednoduchého římsko-katolického kostela ve venkovské obci. Žádají se návrhy typické, charakterisující kraj a přizpůsobující se materiálu a terainu okolí. Tedy žádné šablonovité návrhy. Lhůta dodání 15. únor 1902, ministerstvu kultu ve

— ZPRÁVY A POZNÁMKY. —

K PROVEDENÍ SCHNIRCHOVÝCH TRIG pro Národní divadlo v Praze, dle návrhů zesnulým autorem zanechaných, vyzváni byli zemským výborem Král. Českého sochaři pp. L. Šaloun, E. Hallman a F. Rous.

20.000 KOR. NA PODPORU ČESKÉHO výtvarného umění na r. 1901 povolil zemský sněm Král. Českého. Do dnes však není známa ni komise, které zakupování bude svěřeno, ni řád, jakým způsobem bude komise funkci svoji provádět.

VÝSTAVY. — UMĚLECKO PRŮMYSLOVÉ museum otevřelo obvyklou vánoční výstavu dne 1. prosince v musejní budově. — Posmrtná výstava prací zesnulého sochaře B. Schnircha otevřena 15. prosince v přízemních míst-

Vídni. Uděleny budou tři ceny po 1000 korunách, a ministerstvo doporučí při potřebě stavby kostela na vhodné místo poctěné návrhy ku provedení. — Dále vypisuje se soutěž na relikviář ostatků papeže Urbana I. pro chrám sv. Štěpána ve Vídni, a společnost „Leo“ vypisuje dále sama soutěž na další tři objekty. Ku všem těmto soutěžím obdržeti lze podrobné podmínky u redaktora t. l. — Petrohradský městský úřad vypisuje soutěž na projekty dvou Něvských mostů a úpravu terainu připojujících se břehů. Počinaje říjnem zasílá městský úřad veškeré podmínky v ruském, francouz-anglickém a německém jazyku, jakož i fotografie a potřebné profily každému, kdož o ně dopíše. — Ve Vídni vysána byla soutěž na

návrhy městského musea. K téže došlo 38 prací 35 umělců. Osm nejlepších návrhů počteno bylo stejnými cenami po 2000 kor. Pro autory poctěných návrhů vypsána bude další užší soutěž, vítězi zadáno bude provedení. — V soutěži této objevil se vzhledem k našim poměrům zajímavý moment. Mezi poctěnými autory byl též známý průkopník moderní architektury Otto Wagner — a jeho žáci. Týž nejen že konkuroval, ale spokojil se i stejnou cenou, jako jeho žáci. U nás je něco podobného nemožné, naši koryfeje nesníží se k soutěži, nemohou riskovat, leda — za zvláštní honorář.

NA DVACETI UNIVERSITÁCH V NĚMECKU projektováno je v příštím semestru 114 přednášek z oboru výtvarných umění.

DVORANA BERLÍNSKÉHO UMĚLECKOPRŮM. musea osvětlena bude na návrh ministra kultu elektrickým světlem, by mohla být přístupna nejširším, hlavně dělnickým kruhům za doby večerní a to od 7—9 hodin. Dojde-li nové zařízení náležitěho zájmu, bude celé museum elektrickým světlem opatřeno.

BORGHESSKOU GALERII V ŘÍMĚ, JEDNU z nejnádhernějších staveb 16. století zakoupil italský stát za nepatrnou cenu 3,600.000 lir. Galerie chová nejbohatší soukromou sbírku znamenitých děl starých mistrů a mnohé z nich cení znalci ve výši hořejší sumy.

LITERATURA.

JOSEF MANES, JEHO ŽIVOT A DÍLO. PÍŠE Karel B. Mádl. Nákladem F. Topiče.

Soudě dle vyšlých dvou sešitů bude to dílo vzácné důkladnosti, odpovídající vážnosti obsahu. Nebude snad od místa, upozorniti na tuto monografii se zvláštním důrazem. Veřejnost naše, ony vrstvy, které z jakýchkoli příčin nemají dostatečného přehledu ve značném množství objevujících se nákladných publikací, jest tak často klamána chvalozpěvy denníků, které nevychází z obdivu a vřelého doporučení věcí jak dobrých tak i špatných.

Jak v prospektu správně řečeno, byl to dávný dluh národa vydati Mánesovu monografii. Již před lety byly z různých stran urgovány jak spolek Manes tak i vydavatelstvo Volných Směrů, by se práce té podjaly. Avšak přípravy k vydání tohoto díla se konaly již jinde. Bylo dokonce dobře, že se celá věc uskutečnila právě až teď — po třiceti letech úmrtí mistra — nikoli snad z příčin jubilejních, ale že dnešní vyspělost reprodukční techniky může nám podat Manesa věrně i v nejchoulostivějších náčrtech, které se jindy reprodukovaly překreslováním. Kdo znal Manesa

jen z dřívějších reprodukcí dřevorytem, bude dnes příjemně překvapen. Jednotlivými listy střídají se všechny techniky reprodukční, a poprvé setkáváme se zde v českém díle s heliogravurou. Celek svým obsahem přetrvá všechnu tu dnešní záplavu více méně zbytečně drahých a pro umění bezvýznamných publikací. Obšírněji vrátíme se k dílu při jeho ukončení.

J. V. MYSLBEK. PÉČÍ A NÁKLADEM „UNIE“ se slovným doprovodem K. B. Mádl. Dílo právě vydané podáváti má obraz činnosti největšího sochaře našeho. Vítáme tuto publikaci, jako vítáme každý sebe skrovnější krok směřující ku povznesení umění a pochopení jeho — každý skutek, kterým v chudých poměrech našich v před se ženeme. — Je pravda, že po stránce úpravy daly by se vytýkati formě reprodukční, na kterou zvykli jsme se dívatí tím nejpřísnějším měřítkem a která ostatně také nebojí se konkurovati s podobnou produkcí ciziny, řadu vadných listů, zejména příliš tvrdé reprodukce z bronzových děl jeho, sv. Václava, podobizny Kaunitzovy, Smetanovy i Hlávkovy, jichž obrazy daleko zůstávají za originály — přes to však ukazují mnohé listy šťastný krok ku předu a celá publikace čin piety k umělci i k umění a jako takový bude vždy vítána.

Než vraťme se k jádru díla — sledujme seznam prací i dobytá vyznamenání a seznáme, že jedná se zde o třicetiletou práci umělce, — který ze všech českých největšího došel uznání u nás i v cizině nejvzdálenější. Doporučujeme dílo toto k důkladné prohlídce a bedlivému studiu ne snad proto, že bychom se s ním plně snášeli, se zobrazenou tvorbou, i se psaným textem, ale proto, že vše v něm obsažené stalo se typickým bodem našeho uměleckého života posledního desetiletí.

Z úvodu dozvíte se o trpkém chlebě, který generaci Myslbekově byl údělem — probíjení se poměry horšími, než na jaké si dnes stěžujeme — ale houževnatá snaha nadané družiny velikým rozmachem svým, silou talentu a mládí dodělává se úspěchu svého v době soutěže o Národní divadlo. — Umění jejich vítězí, a bylo by jednou záhodno, znovu registrovati a oceniti tyto dokumenty českého umění, které do nedávna válely se pohozeny v Městském Museu Pražském.

Umělci sami svojí prací stávají se lépe situovanými, našimi prvními, ano společensky vysocce postavenými, vlivnými osobami — a stávají se předmětem kultu tak hyperbolického, že i u otevřených lidí stačí pak pouhé jméno autorovo, aby bez rozmyslu každá práce jeho

ceněna podle marky a ne svojí vlastní cenou. Pro tyto povýšené, kteří při mnohé příležitosti odmítají účastenství ve veřejných soutěžích s ostatním kruhem uměleckým, vytváří se zvláštní filosoficko kritická stylisace, úžasně chytrá a pro veřejnost tak psaná, že vnitřní upřímný soud, a mnohdy velice odchylný, se neprojeví: taková equilibristika kritická, jaká jen u nás se vyvinula a na jakou Volné Směry měly příležitost již vícekrátě poukázati.

A hledíte-li k celému tomuto dílu Myslbekovu a hledáte-li, co by vám Myslbeka postavilo do takové široké světové úcty a obdivu, to co byste vzhledem k jeho získaným úspěchům v cizině čekali, nejste zúplna spokojeni, ba hledáte marně. To, co u velkých lidí světových prvním drtivým dojmem působí, takového něco, co se tuší a cítí, co vámi zmítá, co hltáte celou rozšířenou duší svou, toho zde není. Je pravda, že Myslbek ve své době vystoupil nad celé své okolí u nás, v Rakousku i Německu, tomu také děkuje svůj úspěch medailní. A snese-li ještě dnes úspěšné porovnání s pracemi favorizovaných plastiků Vídně i Německa, nesnese porovnání s pracemi velkých současných mistrů ať jmenujeme jen známější Klingra a Rodina, a co smutnější nesnese porovnání s pracemi svého začátku.

Myslbek měl svoji sílu vzletu a výrazu, a je velká škoda, že přítomné dílo, stavíc se na běžný ustálený názor, těmto bohatýrským visím jeho tvořícího ducha věnovalo podřízené místo v textu. To, co Myslbek vložil do skizz konkurenčních na most Palackého, bylo by úplně stačilo, aby jeho jméno v hi-

storii české plastiky hrálo úlohu tu největší. A jsou to tyto skizzy, kterých velice si vážíme. Vedle nich ještě Oddanost, poprsí Kautitzovo a Kolárovo můžeme jmenovati. Ale ty skizzy především, ne jich další provedení, které bohužel setřelo pel výrazu a duše, a vnitřní jich hodnotu zaměnilo řemeslněji vybroušenějším správnějším vnějškem. Síla skizzy umdlela v přesnosti, pilovanosti provádění. A tyto známky táhnou se pak vším dílem Myslbekovým, všude jistá úzkostlivá správnost, taková úžasná snaha po formální dokonalosti, jaká ubíjí vše, co v zárodku někdy dobře bylo myšleno.

Je velice litovati, že právě Myslbekovi nebylo dopřáno v době jeho největší umělecké šíře, vytvořiti dílo svoje vlastní, Sv. Václava, jemuž tak mnoho ze svého života věnoval. Litujeme toho tím více, poněvadž bychom Praze opravdu přáli takový kus umění do staletí znějící. Bohužel ukázky z této práce, pokud byly uveřejněny, naplňují nás obavami. Od prvotního modelu uchýlil se Myslbek zase — a zase ke své umělecké škodě — a tu nestačí souborná čísla Zlaté Prahy se vzletným textem, alespoň ne nám, kteříž cítíme úpadek a kteří máme odvahu jej veřejně konstatovati proti všem pochlebným hlasům veřejnosti.

Přímo bolestně dotkl se nás poslední list díla — a tak nezbylo nám, než listovati zpět — a tam v textu zadívati se do těch několika malých obrázků, jež do dnes milujeme a které dodnes vyprávějí nám o velkém kdysi sochaři našem — tak jak nám byl milý.

V. S.